

Orientering fra staten om arbeidet med å oppfylle Del B i klimaavtalen med jordbruket

Del B i intensjonsavtalen mellom staten og jordbrukets organisasjoner omhandler statens arbeid med forbruksendringer som indirekte kan medføre reduksjoner i klimagassutslipp fra jordbrukssektoren. Dette inkluderer målet om å redusere matsvinnet med 50 pst. innen 2030, samt å endre matforbruket i den norske befolkningen slik at matforbruket i størst mulig grad blir i tråd med de nasjonale kostholdsradene. Nedenfor følger rapportering på det som ansees å være de viktigste innsatsområdene innenfor disse målene i 2023.

Matsvinn

Mål: å redusere matsvinn med 50 pst. innen 2030

	Indikator	2021	2022	2023	2024	2025
Bransjeavtalen om reduksjon av matsvinn						
	Antall tilsluttede virksomheter	107	114	132		
Matsvinnutvalget						
	Ingen indikator					
Internasjonalt arbeid						
	EU			Foreslått bindende mål for reduksjon av matavfall i hhv matindustri (10 %) og samlet for dagligvarehandel, service og		

				husholdninger (30 %)		
--	--	--	--	-------------------------	--	--

Matsvinnutvalget

I februar 2023 nedsatte regjeringen et utvalg som fikk i mandat å utrede en helhetlig tiltaks- og virkemiddelbruk for å nå målet om 50 pst. reduksjon i matsvinnet innen 2030 og hvordan en matkastelov skal inngå i en samlet virkemiddelbruk. I dette arbeidet har det vært viktig å trekke på erfaringer fra bransjeavtalen, for å sikre at nye virkemidler utfyller eksisterende virkemidler på en god måte. Utvalget har vurdert både nye grep under eksisterende virkemidler slik som bransjeavtalen, samt nye virkemidler. [Matsvinnutvalgets rapport](#) ble levert i januar 2024, der de anbefaler en rekke ulike tiltak rettet mot hele verdikjeden for mat, inkludert forslag til matkastelovgivning og revisjon av bransjeavtalen om reduksjon av matsvinn. Matsvinnutvalgets anbefalinger er nå til behandling i departementene.

Bransjeavtalen om reduksjon av matsvinn

Norske myndigheter har i flere år samarbeidet med matbransjen om å redusere matsvinn, først og fremst gjennom «Bransjeavtalen om reduksjon av matsvinn». Bransjeavtalen er Norges viktigste virkemiddel for å redusere matsvinnet nasjonalt. Avtalen ble inngått i 2017 mellom fem departement¹ og tolv bransjeorganisasjoner². I avtalen har partene blitt enige om en felles innsats og reduksjonsmål for matsvinn i hele verdikjeden. Målet er å halvere matsvinnet i Norge innen 2030, sammenlignet med 2015. I tillegg er det satt delmål for 2020 og 2025 på henholdsvis 15 og 30 prosent reduksjon av matsvinn. Til sammen dekker aktørene alle ledd i verdikjeden for mat. Klima- og miljødepartementet er ansvarlig for koordineringen av arbeidet under bransjeavtalen. Regjeringen arbeider kontinuerlig for å øke tilslutning til bransjeavtalen om reduksjon av matsvinn fra statlig, kommunal og fylkeskommunal sektor. I desember 2021 leverte partene i bransjeavtalen de første resultatene fra arbeidet med matsvinnreduksjon. [Hovedrapporten 2020](#) er den første av tre rapporteringer som skal gjennomføres under bransjeavtalen.

¹ Barne- og familiedepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet, Klima- og miljødepartementet, Landbruks- og matdepartementet, Nærings- og fiskeridepartementet og

² Dagligvarehandelens Miljøforum, Dagligvareleverandørenes forening, NHO Mat og Drikke, NHO Reiseliv, NHO Service og Handel, NHO, Norges Bondelag, Norsk Bonde- og Småbrukarlag, Sjømatbedriftene, Norges Fiskarlag, Sjømat Norge og Virke

Forbruker og offentlig sektor

Noe av midlene Matvett AS mottok i forbindelse med oppfølgingen av den nasjonale strategien for en sirkulær økonomi i 2023 (3,85 mill. kroner) ble brukt til å fortsette med formidlingsaktiviteter mot forbrukere og ferdigstilling av verktøykassen for offentlig sektor, inkludert system for rapportering av matsvinndata fra ulike offentlige virksomheter, veiledere og kommunikasjonsmateriell mot ansatte, beboere og innbyggere i kommunene.

Arbeid med offentlige virksomheter

Arbeid med barnehage, skole og skolefritidsordningen (SFO)

Undervisningsopplegget «Bærekraftig utvikling» er innført som ett av tre tverrfaglige tema i grunnskolen og videregående opplæring. Matvett har sammen med Høyskolen i Innlandet og LOOP Miljøskole / NRK Skole utviklet et utforskende undervisningsopplegg om matsvinn, der ressursutnyttelse og konkrete handlinger står i sentrum, som er i tråd med fagfornyelsen og direkte knyttet til både kompetansemål og FNs bærekraftsmål. Regjeringen bidrar til videreutviklingen av undervisningsopplegg om matsvinn til skoleverket gjennom å styrke Matvetts tildeling. Matvett har i 2023 ferdigstilt KuttMATsvinn Skole-plattformen, som inneholder ulike undervisningsressurser for grunnskole og barnehage.

Kommuner og fylkeskommuner

Klimasats er en støtteordning for kommuner og fylkeskommuner som vil kutte utslipp av klimagasser og bidra til omstilling til lavutslippssamfunnet. I 2023 ble det gitt støtte til tre matsvinnprosjekter med til sammen omtrent 850 000 kroner.

Statistikk/kartlegging

Landbruksdirektoratet har fra og med 2020 gjort årlige kartlegginger av matsvinn i jordbruket som en del av bransjeavtalen om reduksjon av matsvinn. Rapporten om matsvinn i jordbrukssektoren for 2022 ble publisert i november 2023. Totalt utgjorde matsvinnet 93 190 tonn, som er 3,6 prosent av produserte mengder innen kjøtt, melk, egg, matkorn og grønt. Les rapporten om matsvinn i jordbrukssektoren [her](#). I jordbruksavtalen 2022-2023 (Prop. 120 S (2021–2022)) fikk Landbruksdirektoratet i oppdrag å utarbeide mer utfyllende kunnskapsgrunnlag om årsaker til matsvinn og foreslå tiltak for å redusere matsvinnet innen grøntsektorens primærledd. Denne rapporten ble levert i slutten av 2023, og resultatene viser at matsvinnet i dette leddet faller innenfor to hovedkategorier: bondens forutsetninger (f.eks vekstskifte, vanningsforhold og lagerteknologi) og markedsmessige rammebetingelser (f.eks kvalitetskrav videre i verdikjeden og strukturelle forhold som påvirker vareflyten).

Miljødirektoratet og Landbruksdirektoratet har i samarbeid med Fiskeridirektoratet og SSB levert en vurdering av definisjon, statistikk og metode for kartlegging og rapportering av matsvinn/matavfall. En del av oppdraget har vært å vurdere en ny definisjon av matsvinn/matavfall som ev. skal benyttes i arbeidet, som har vært viktig sett i lys av måltallene i EU og FN og rapporteringen som følger av dette. Arbeidsgruppen har blant annet foreslått at definisjonen av matavfall som benyttes i EU/EØS, legges til grunn for videre arbeid med datainnsamling og statistikkutvikling, samtidig som man beholder en definisjon av matsvinn for bruk i nasjonalt arbeid. Det anbefales at definisjonen av matsvinn kobles til EUs definisjon av matavfall, og blir dermed «*Matsvinn er lik den nyttbare delen av matavfallet*». Videre anbefaler gruppen at SSB bør overta det formelle ansvaret for rapportering av matavfall etter EØS-regelverket, som innebærer at SSB bør få ressurser til å innhente data og rapportere ihht. rammedirektivet om avfall.

Internasjonalt arbeid

Sommeren 2023 ble det i forbindelse med en revisjon av EUs rammedirektivet om avfall, foreslått bindende mål for reduksjon av matavfall (nyttbar og ikke-nyttbar del av maten). Det er foreslått at matindustriledet skal redusere matavfallet med 10 % og totalt i sektorene dagligvare, service og husholdning er det satt et mål på 30 % reduksjon per capita innen 2030. Referanseåret er 2020. Norske myndigheter følger utviklingen av regelverket tett. EU etablerte i 2016 en plattform for arbeid mot matsvinn (EU Plattform on Food Losses and Food Waste), der myndigheter og representanter fra bransjen og forskning deltar. Norge deltar som observatør. EU-plattformen har utviklet guidelines for donasjon av mat, metoder for måling av matsvinn og et veikart for tiltak mot matsvinn, og arbeider blant annet med å utvikle guidelines for holdbarhetsmerking. EU har også laget guidelines for "use of former foodstuffs as feed". I 2022 ble plattformen videreført og re-etablert med et nytt mandat. Norge er representert i tre av plattformens fem undergrupper. LMD deltar i undergruppen for tiltak og gjennomføring, Mattilsynet i gruppen for holdbarhetsmerking og forebygging av matsvinn og Miljødirektoratet i gruppen for måling og rapportering. Et konsortium bestående av Matvett, Nofima og NORSUS deltar også i de to sistnevnte gruppene, samt i gruppen for forebygging av matsvinn fra forbruker. LMD og Mattilsynet deltar ved anledning også i gruppen for donasjon.

Kosthold

Mål: å endre matforbruket i den norske befolkningen slik at matforbruket i størst mulig grad blir i tråd med de nasjonale kostholdsrådene

Folkehelsemeldingen og Handlingsplanen for bedre kosthold (2017-2023) er styrende for myndighetenes arbeid på kostholdsområdet. Kostholdsundersøkelser og annen statistikk er nødvendig for å kunne følge utviklingen i kostholdet og målrette tiltakene for ulike grupper i

befolkningen. Handlingsplan for bedre kosthold (2017-2023) varte ut 2023. Helsedirektoratet har fått i oppdrag å lage en oppsummering av planperioden og anbefalinger om videre oppfølging av kostholdsarbeidet. Mange av tiltakene i planen har gått over i mer varige strukturer og vil videreføres.

Utfordringene i norsk kosthold er fortsatt for høyt inntak av tilsatt sukker, salt og mettet fett, og et for lavt inntak av frukt, bær, grønnsaker, grove kornvarer og fisk/sjømat. Det er store forskjeller i kostholdet mellom kjønn, ulike aldersgrupper og ulike sosiale grupper. Endringer i kostholdet krever innsats fra mange ulike sektorer og langs hele matkjeden. For å finne frem til mer effektive virkemidler på kostholdsområdet, ble det i juni 2023 satt ned en ekspertgruppe som fikk i oppgave å definere de mest kostnadseffektive tiltakene for å fremme et sunt kosthold. Ekspertgruppen overleverte sin rapport til helse- og omsorgsministeren 5. januar 2024. Ekspertgruppa anbefalte fem hovedtiltak; innføre gratis frukt og grønt til barn og unge, avgift på sukkerholdig drikke, forbud mot markedsføring av usunn mat og drikke mot barn og unge, samt bedre matmerking og reformulering.

Sentrale tiltak innenfor kostholdsområdet

	Indikator	2021	2022	2023	2024	2025
Intensjonsavtalen for et sunnere kosthold						
	<i>Antallet bedrifter tilsluttet avtalen</i>	101	90	95		
	<i>Antallet nøkkelhullsmerkede produkter (pr 31.12).</i>	1536	1482	Har ikke mottatt tall fra 2023 enda.		
Matjungelen						
	<i>Antall deltakende skoler/SFO (pr 31.12)</i>	338 påmeldte SFO fra 91 kommuner	614 påmeldte SFO fra 165 kommuner	764 påmeldte		
	<i>Antall deltakende barnehager (pr 31.12)</i>		246 barnehager	609 påmeldte		

			fordelt på 96 kommuner			
Fiskesprell (følger skoleåret, så tallene er pr 1.7)						
	<i>Totalt antall deltakere på kurs</i>	2718	3548	3309		
Kommunikasjon og overvåking (NORKOST, SSB, NHUS etc)						
	<i>Antall gjennomførte undersøkelser</i>	2	0	0		
	<i>Antallet gjennomførte kommunikasjonskampanjer</i>	4	3	2		
Internasjonalt arbeid						
	Deltakelse i FAO/WHO/EU/Norden	Ja	Ja	Ja		

Intensjonsavtalen om tilrettelegging for et sunnere kosthold

Intensjonsavtalen for et sunnere kosthold er en avtale mellom myndighetene og næringslivet med mål om å gjøre det enklere for forbruker å velge sunt. Avtalen har varighet ut 2025. Målene i avtalen er knyttet til økt omsetning av Nøkkelhullsmerkede produkter, reduksjon i inntaket av salt, tilsatt sukker og mettet fett, og økt forbruk av frukt og bær, grønnsaker, fisk/sjømat og grove kornprodukter.

Vinnerne av intensjonsavtalens utmerkelse ble annonsert i desember 2023, og kåret på «MerAv»-seminaret 9. februar 2024.

Arbeid mot fylkeskommuner og kommuner

Helsedirektoratet har, i samarbeid med Miljødirektoratet, kartlagt muligheter og barrierer for arbeidet med å fremme et sunt og bærekraftig kosthold i fylker og kommuner, og foreslått tiltak for hvordan dette kan bedres. HOD og KLD vurderer hvordan anbefalingene kan følges opp.

Som en del av oppfølgingen av Leve hele livet og Kompetanseløft 2025, ble det opprettet en tilskuddsordning for modellutvikling klinisk ernæringsfysiolog som ressurs for omsorgstjenesten i 2021. Formålet er å styrke det systematiske ernæringsarbeidet og den ernæringsfaglige kompetansen i helse- og omsorgstjenesten. Regjeringen har utvidet tilskuddsperioden og bevilget 5,6 millioner til dette tiltaket i 2024.

Matjungelen er et aktivitetsprogram for barnehage og SFO/AKS der formålet er at barn skal få utforske, leke og lære om mat som er bra for kroppen og kloden. Matjungelen barnehage ble lansert i mars 2021, og hadde 609 påmeldte barnehager i 2023. Helse- og omsorgsdepartementet bidro med 500 000 kroner til Matjungelen i 2023.

Fiskesprell formidler kunnskap og inspirasjon til barn om sjømat gjennom kurs, materiell og støtte. Fiskesprell har et budsjett på om lag 10 millioner kroner, hvor Helse- og omsorgsdepartementet bidro med 1 millioner kroner til i 2023. Fordelingen for kurs er:

Antall (stk) som har gjennomført kurs (år)	2021	2022	2023
Barnehageansatte	230	534	459
SFO-ansatte	16	54	150
Elever ved barne- og ungdomsarbeiderlinjen	1243	1548	1410
Barnehagelærerstudenter	935	955	640
Grunnskolelærerstudenter	218	281	341
Andre	76	176	309

75 042 elever i grunnskolen mottok undervisningsmateriell og råvarestøtte til innkjøp av mer fisk i mat- og helseundervisningen i skoleåret 2020/21. I 2021/2022 var tilsvarende tall 73 753, mens det for skoleåret 2022/23 var 74 237 elever.

Legge til rette for gode og enkle valg

De senere årene har om lag 7 prosent av elevene i norsk grunnskole fått Skolefrukt, enten foreldrebetalt eller gratis sponset av kommune eller skole. Pandemien i 2020–21 med hel/delvis nedstenging av skoler med praktiske og smittevernmessige utfordringer, har gjort at mange skoler og noen kommuner droppet å tilby Skolefrukt. Abonnementstallene viser at det fortsatt er kommuner og skoler som ikke har kommet i gang igjen etter korona. Helse- og omsorgsdepartementet bevilget i 2023 21,6 millioner kroner til Skolefruktordningen.

Helsedirektoratet har hatt kampanjer om kosthold som en del av LEV-universet (lansert i 2022), i tillegg til en nøkkelhullskampanje. LEV-konseptet er i stor grad "always on" i tillegg til egne topper på hver av levevanene, mens nøkkelhullskampanjen primært har vært kampanjebasert.

- Lev første halvår: mars – juni (målgruppe: de som kjenner livet på kroppen, alder 35-60)

- Nøkkelhull: uke 38-41 (målgruppe: alder 20-55)
- Lev andre halvår: september-november (uke 36-48) (målgruppe: de som kjenner livet på kroppen, alder 35-60)

I tillegg kommer den kontinuerlige og ubetalte kommunikasjonen helsemyndigheten har om kosthold gjennom aktiviteter i sosiale medier og gjennom media. I 2022 har det vært mye oppmerksomhet knyttet til utarbeidelse av de nye nordiske kostrådene (NNR2023) som også skal, der det er tilstrekkelig vitenskapelig grunnlag for det, innarbeide klima- og miljømessig påvirkning av maten.

Følge og beskrive utviklingen i norsk kosthold

Utviklingen i norsk kosthold 2022 ble publisert i november 2023. For enkelte matvaregrupper er også anslag for grensehandel inkludert. Arbeidet med NORKOST4 er i gang. SSB arbeider med å lage ny kostholdsstatistikk hvor første leveranse forventes 1. januar 2024.

Internasjonalt arbeid

Nye nordiske ernæringsanbefalinger (NNR2023) ble publisert sommeren 2023. I tillegg til å vurdere det vitenskapelige grunnlaget for kosthold og helse, er klima- og miljømessig påvirkning av kostholdet, så langt det finnes vitenskapelig dokumentasjon for dette, inkludert i rådene. På bakgrunn av NNR2023, vil Helsedirektoratet revidere de norske kostrådene. Disse skal imidlertid utelukkende baseres på den vitenskapelige dokumentasjon om sammenhengen mellom kosthold og helse. Klima- og miljømessig påvirkning skal omtales, men ikke integreres i kostrådene.

Norge v/Helsedirektoratet og FHI leder arbeidet med EUs JA PreventNCD som er en stor europeisk satsning på folkehelse og forebygging. Mattilsynet og Helsedirektoratet er representert i den nordiske samarbeidsgruppen som jobber med Nøkkelhullet.

Andre relevante tiltak som vil kunne bidra til måloppnåelse

Klimatiltak i jordbruket

Klimaløsninger i jordbruket skjer i et samspill der bøndene finner løsninger i egen drift, mens myndigheter og kunnskapsmiljøer stiller opp med relevant kunnskap, støtteapparat og insentiver, bl.a. i form av tilskuddsordninger, forskning og kunnskapsutvikling, informasjon og rådgiving, veterinærtjenester, avlsarbeid og planteforedling. Slik løpende innsats med å utvikle praktiske og agronomiske løsninger og ta dem i bruk, er viktig i jordbruket generelt og i klimaarbeidet. For mer detaljert informasjon og rapportering vises det til rapporter fra aktuelle virksomheter innen

bl.a. forskning, rådgiving og avlsarbeid. Se også hovedrapporten fra regnskapsgruppa for felles rapportering om status, utvikling og progresjon i dette arbeidet og videre er det rapportering om oppslutningen om miljøtiltak i jordbruket i de årlige proposisjonene om jordbruksoppgjøret.

Forslag til nytt gjødselregelverk

I høringsforslag til nytt gjødselregelverk er det foreslått flere regler som kan sikre bedre utnyttelse av husdyrgjødsel og reduksjon i utslipp, herunder krav til at alle åpne kummer for svinegjødsel blir dekket, tidligere frist for spredetidspunkt på høsten, og skjerpet fosforgrense i kombinasjon med at man i stedet kan følge krav til fosforbalanse. Effekten av strammere spredfrist og strammere fosforgrense er primært å støtte opp om bedre utnyttelse av husdyrgjødsel, noe som også styrker erstatningsforholdet til mineralgjødsel. Klimaeffekten avhenger av i hvilken grad gårdbrukerne reduserer bruken av mineralgjødsel i tråd med det styrkede erstatningsforholdet.

CO₂-avgift

Fra 2022 til 2023 økte CO₂-avgiften på mineralolje (diesel) fra 766 kr per tonn CO₂, til 952 kr per tonn CO₂, tilsvarende en økning fra 2,05 til 2,53 kr per liter mineralolje. Dette er i tråd med en lineær opptrapping til 2 000 kroner i 2030. CO₂-avgift for diesel gir økte kostnader i jordbruket, samtidig som det vil fremme overgang til lavutslippsløsninger. Regjeringen varslet i klimastatus og – plan for 2024 at den sikter mot å øke avgiftene på ikke-kvotepliktige utslipp fram mot 2030 til 2 000 kr 2020-kroner per tonn CO₂.

Omsetningskrav

Fra 1. januar 2023 ble det innført et omsetningskrav på 10 pst. for avansert biodrivstoff til ikke-veigående maskiner. Formålet er å redusere klimagassutslipp fra transport ved å øke bruken av avansert biodrivstoff. Samtidig med innføring av omsetningskravet for ikke-veigående, fjernet regjeringen grunnavgiften på mineralolje. Fjerningen av grunnavgiften innebærer en netto avgiftsreduksjon på drivstoff til ikke-veigående maskiner (jordbruks- og anleggsmaskiner og industri).

Oljefyrforbud

I 2020 vedtok regjeringen at unntaket for forbudet mot bruk av mineralolje til oppvarming av driftsbygninger i landbruket fjernes fra 1. januar 2025.

Bionova

Bionova er etablert som en del av Innovasjon Norge i 2023, og skal være et verktøy for å nå Norges klimamål for 2030 og målet om å være et lavutslippssamfunn i 2050 ved å bidra til reduserte klimagassutslipp og økte karbonopptak og -lagring, samt verdiskaping gjennom overgang til en mer sirkulær bioøkonomi basert på fornybare biologiske ressurser fra land og hav.

Bionova skal bidra til

1. Reduksjon av klimagassutslipp og økt opptak og lagring av karbon i jord på gårdsnivå
2. Økt verdiskaping gjennom en mer ressurseffektiv og sirkulær bioøkonomi.

For 2024 er det totalt avsatt 171,2 mill. kroner til Bionova.

Jordbrukets del av LULUCF

Stortinget vedtok ny jordvernstrategi 16. juni 2023, i forbindelse med behandlingen av jordbruksoppgjøret. I den nye jordvernstrategien er målet for omdisponering av dyrka mark skjerpet fra maksimalt 3000 dekar (målet fra 2021) til maksimalt 2000 dekar per år. Målet skal nås innen 2030. Alt annet likt vil jordvernet dempe behovet for nydyrking og utslipp som kan følge av dette.

Det er også viktig å bedre karbonbalansen i jorda som til enhver tid er i drift. I Nasjonalt miljøprogram i jordbruket som gjelder fra 2023 ble det innført tilskudd for driftsformer som er til hjelp for jordhelse og jordkarbon. Forskrifter med regionale miljøkrav som gjelder i deler av Viken fylke fra 1. januar 2023 innebærer at større del av kornarealene vil ha plantedekke en større del av året. Tiltakene gjøres av hensyn til vannmiljø, men kan også være nyttige for karbon i jord. Som oppfølging av jordbruksoppgjøret 2022 har NIBIO forberedt overvåkingssystem for jordbruksjord for implementering. I nytt gjødselregelverk er det foreslått krav om å innrapportere resultat fra jordprøver til offentlig register. Slik overvåking og registrering vil legge grunnlag for å måle resultater av innsats som blir gjort for å beholde eller øke karboninnholdet i jord.